

RESSENYES

Historiografia mallorquina i fet nacional

Jordi Llorens i Vila

HISTORIADOR

Pere FULLANA, Isabel PEÑARRUBIA i Antoni QUINTANA, *Els historiadors i l'esdevenir polític d'un segle a Mallorca (1839-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Serra d'Or, 172), 1996, 200 pàg.

En els darrers anys han aparegut a Catalunya diversos treballs que tenen com a objecte d'estudi l'obra, la trajectòria professional i la projecció pública d'alguns dels historiadors catalans més influents del segle XX: Ferran Soldevila, Jaume Vicens i Ramon d'Abadal. L'interès per aquests grans historiadors s'ha produït en un moment en què a Catalunya tenia lloc un agre debat entre historiadors, que gaudí d'un insospitat ressò publicitari, que posava en dubte el paper dels historiadors en la Catalunya dels darrers vint anys i fins i tot el sentit que pot tenir avui una tasca historiogràfica que tingui com a objecte central d'estudi la realitat nacional catalana.

Tres historiadors mallorquins de trajectòria professional ben coneguda, Pere Fullana, Isabel Peñarrubia i Antoni Quintana, han abordat l'esforç pioner de fer una primera aproximació a l'estudi de la tradició historiogràfica mallorquina (potser hauríem de dir més aviat balear, atès que alguns dels historiadors referenciats eren de procedència menorquina o eivissenca) entre 1840 i 1939, és a dir, el segle que s'escola des de l'aparició de la revista *La Palma* fins a l'acabament de la guerra civil.

L'objectiu de la recerca era constatar l'existència d'una tradició intel·lectual i d'una línia de continuïtat entre els historiadors mallorquins que, malgrat les diferències ideològiques i metodològiques de tot tipus, coincidien en el fet de defensar l'estudi específic de la realitat històrica mallorquina de manera diferent a l'espanyola oficial.

El volum s'estructura en tres parts. En la primera, Pere Fullana analitza l'evolució historiogràfica a Mallorca entre 1840 i 1890; en la segona, Isabel Peñarrubia abasta el període comprès entre 1890 i 1920, i, finalment, Antoni Quintana cobreix els anys 1920-1939.

En el seu article, Fullana fa una intel·ligent aproximació a l'evolució de la historiografia mallorquina des del trànsit de l'Antic Règim a l'estat liberal fins a les darreries del segle XIX. A finals del segle XVIII els estudis històrics eren patrimoni exclusiu d'alguns eclesiàstics, però durant les primeres dècades del segle XIX es produí un canvi significatiu: la iniciativa historiogràfica passà a mans de professionals de la història, professors de l'Institut i arxivers, literats i polítics seglars. Foren fites fonamentals d'aquest procés la fundació d'alguns centres d'ensenyament i de debat cultural (Institut Balear, Arxiu del Regne de Mallorca, Ateneu Balear, Escola Mercantil, Institució Mallorquina d'Ensenyament, Societat Arqueològica Lul·liana, etc.), així com l'aparició de diverses revistes, la més significativa de les quals fou *La Palma*, primera expressió d'una nova generació d'arrel romàntica que, encapçalada per Josep Maria Quadrado, tenia molts punts en contacte amb l'obra de Pau Piferrer.

El pas de l'absolutisme monàrquic al liberalisme polític tingué una equivalència immediata en la interpretació de determinats episodis de la història mallorquina. Així, els agermanats foren considerats pels historiadors i publicistes liberals l'equivalent mallorquí dels comuners castellans i els seus dirigents, Joanot Colom i Joan Crespí, elevats a la categoria d'herois i màrtirs de la llibertat; aquesta interpretació es reforçà els anys del Sexenni Democràtic i trobà ressò en altres manifestacions de major abast propagandístic, com ara el teatre.

Però, sens dubte, l'obra historiogràfica més sòlida del segle XIX fou la del menorquí Josep Maria Quadrado, que fixà els grans temes objecte d'estudi (reivindicació de la conquesta de Jaume I i del règim jurídic *modern* que s'instituí —franqueses i privilegis del regne—, rebuig de la integració de Pere el Cerimoniós, revolta forana, germanies) i influí fortament en la historiografia mallorquina fins ben entrat el segle XX.

Isabel Peñarrubia ressegueix la recepció del positivisme entre els historiadors mallorquins i remarca les similituds existents amb el cas català. D'entre els historiadors del període, Peñarrubia en destaca dos: Rafel Ballester i Miquel dels Sants Oliver.

El primer, professor a l'Institut Balear i traductor de Taine, manifestà una important preocupació metodològica que el dugué a reivindicar la democratització del saber històric, ja que permetia educar el poble. En l'obra d'Oliver, apunta Peñarrubia, trobem un element nou en la historiografia mallorquina: l'estudi del poder borbònic, entès com un element decisiu en el procés de desnaturalització mallorquina. En qualsevol cas, la major part dels historiadors d'aquests anys plantejaven una història de Mallorca explícitament reivindicativa, que posava l'èmfasi en la Mallorca sobirana medieval (amb un oblit gairebé total del període islàmic) i en les causes de la desnacionalització.

Antoni Quintana repassa la historiografia mallorquina des de l'any 1920 fins al 1939, que en general seguí els camins marcats pels autors anteriors i, especialment, per Quadrado: atenció preferent i reivindicació de la Mallorca medieval (conquesta de Jaume I, exaltació en clau liberal de l'ordenament jurídic, expansió comercial i blasme de la reincorporació de Pere el Cerimoniós) i oblit sistemàtic de la Mallorca islàmica, dels xuetes i de la Nova Planta borbònica. D'entre els pensadors d'aquest període cal destacar Joan Estelrich, sens dubte l'intel·lectual mallorquí més decidit a establir una relació cultural i política directa i permanent amb Catalunya.

En resum, *Els historiadors i l'esdevenir polític d'un segle a Mallorca* és una obra sòlida, innovadora i ben travada. No obstant això, s'hi troben a faltar unes pàgines finals que, a tall de conclusió, unifiquin més el discurs del volum, que queda una mica fragmentat i dispers al llarg dels tres capítols en què es divideix.